

ZOE HAUPTOVÁ**(Brno, 9. II. 1929. – Prag, 23. I. 2012.)**

Iznenada, u snu, u Pragu je 23. siječnja 2012. godine u vječnost prešla vrsna slavistica Zoe Hauptová.

Rođena je u Brnu. Bohemistiku i polonistiku studirala je i završila na Filozofskom fakultetu Karlova sveučilišta u Pragu; staž je apsolvirala u Jezikoslovnom institutu Mađarske akademije znanosti u Budimpešti 1957.–1958. g. kod prof. I. Kniezse. Doktorsku disertaciju: *Pokus o karakteristiku obecné slovenštiny* obranila je 1952. godine kod B. Havráneka na Filozofskom fakultetu u Pragu. Kandidatsku pak disertaciju: *Mad'arské lexikální výpůjčky v slovenštině od nejstarších památek do vystoupení Štúrova* obranila je 1958. godine kod K. Horáleka u Slavenskom institutu u Pragu.

Od 1952. godine punih je šezdeset godina radila u jezičnim institucijama negdašnje Čehoslovačke (danas Češke) akademije znanosti: u Slavenskom institutu, u Institutu za jezike i književnosti, u Kabinetu stranih jezika, u Institutu za češki jezik. U obnovljeni Slavenski institut vratila se 1992. godine i u njemu surađivala do konca života 2012. godine. Zoe Hauptová uz istraživački se znanstveni rad bavila i pedagoškim: od 1978. do 2002. godine predavala je staroslavenski jezik na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Ustima nad Labom, a od 1990. do 2004. godine i na Filozofskom fakultetu Karlova sveučilišta u Pragu.

Njezina su istraživanja bila usredotočena na *Slovník jazyka staroslovenského – Lexicon linguae palaeoslovenicae*, koji su više od četrdeset

godina pripremale dvije generacije iskusnih čeških paleoslavista u dvama središtima – u Brnu i u Pragu. Njegovo je uredništvo Zoe Hauptová preuzela 1973. godine (od sveščića 25), nakon smrti glavnoga urednika i njezina učitelja Josefa Kurza. Obdarena sposobnošću i umijećem da na zajedničkom poslu okupi, organizira i zadrži suradnike – uspjela je završiti obradu građe, te 1997. godine *Slovník* dovesti do kraja i u cjelini ga objaviti. To je monumentalno filološko djelo i ponos Češke akademije znanosti – kojemu je Zoe Hauptová, napose kao urednica dvaju posljednjih svezaka, dala nemjerljiv doprinos – objavljeno u četiri sveska velikoga formata, na više od tri tisuće stranica: *Slovník jazyka staroslověnského I–IV*, Praha: ČSAV – AV ČR Academia – Euroslavica, 1958.–1997.

Uz intenzivan se rad na *Slovníku jazyka staroslověnského* Zoe Hauptová bavila i tekstologijom. Štoviše, jedna je od onih koji su pokrenuli priređivanje kritičkih izdanja crkvenoslavenskih rukopisa. Zajedno s kolegicama kritički je priredila nekoliko rukopisa. S Emilijom Bláhovom priredila je *Strumički (Makedonski) apostol* iz 13. stoljeća: *Струмички (македонски) апостол. Кирилску споменик од XIII век*, подготвиле Емилие Блахова и Зоје Хауптова, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 1990. Nije slučajno što su češke autorice priredile taj rukopis. Original se, naime, čuva u Narodnom muzeju u Pragu u Šafaříkovoju rukopisnoj zbirci – pa pozornost koju mu češka slavistika poklanja ima dugu tradiciju, počevši od P. J. Šafaříka koji je prvi obavijestio javnost o njegovu postojanju. Prvu monografiju o jeziku *Strumičkoga apostola* napisao je 1887. g. J. Polívka. Druga pak monografija o rukopisu potječe od Čeha F. Pechuške, koji je 1933. obranio doktorsku disertaciju *Makedonský praxapoštol (jeho rozbor a poměr k jiným csl. památkám)*. E. Bláhová i Zoe Hauptová na ta su se dva opsežna rada o *Strumičkom apostolu* nadovezale, pri čemu su dopunile i korigirale zaključke svojih prethodnika. Njihovo izdanje sadrži: uvodnu studiju o jeziku, kao i o paleografskim, fonetskim, morfološkim, leksičkim i tekstološkim osobinama rukopisa; tekst *Strumičkoga apostola* s kritičkim aparatom; pregled apostolskih čitanja u *Strumičkom apostolu* – sinoptički s apostolima: *Ohridskim, Eninskim, Slepčanskim, Šišatovačkim i Kristinopoljskim*; pregled liturgijskih čitanja u *Strumičkom apostolu* – u usporedbi s *Ohridskim, Eninskim i Slepčanskim* apostolima; te pregled biblijskih citata u *Strumičkom apostolu*. Autorice su utvrdile da je *Strumički*

apostol po leksiku i sintaksi najbliži *Ohridskomu*. Izdanje je ocijenjeno kao dosad najbogatiji i najpotpuniji materijal za istraživanje razvoja teksta slavenskoga apostola (Z. Ribarova).

Zoe Hauptová sa Zdenkom je Ribarovom priredila kritičko izdanje *Grigorovičeva parimejnika*, makedonskoga rukopisa s prijelaza iz 12-oga u 13. st.: *Григоровичев паримејник. Текст со критички апарат*, edd. Зденка Рибарова – Зое Хауптова, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 1997. Rukopis je jedan od temeljnih vrela *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika makedonske redakcije*, koji se izrađuje u Skoplju (glavna urednica: Zdenka Ribarova).

Nakon što je objavljen Tarnanidisov senzacionalni Katalog staroslavenskih i crkvenoslavenskih novootkrivenih rukopisa (1975.) – šest stotina godina pohranjenih u zidu samostana sv. Katarine na brdu Sinaju (5 glagoljskih i 36 ćiriljskih) – pokazalo se da među njima ima dijelova koji upotpunjuju otprije poznate spomenike. Među njima su temeljni spomenici staroslavenskoga kanona iz XI. st. – *Sinajski euhologij* i posljednji dio *Sinajskoga psaltira*. Suvislo je stoga bilo očekivati da se objave kritička izdanja pronađenih dijelova kako bi bili pristupačni širokom krugu istraživača. Kritičko izdanje novopronađenoga dijela *Sinajskoga psaltira* pokrenuli su bečki prof. František Václav Mareš, vrstan paleoslavist te Institut za slavistiku bečkoga sveučilišta (Institut für Slavistik), a ostvarili suradnici *Slovníka jazyka staroslověnského* u Slavenskom institutu Akademije znanosti Češke Republike. Objavili su ga u Beču 1997. g.: *Psalterii Sinaitici pars nova (monasterii s. Catharinae codex Slavicus 2/N)*, ad editionem praeparaverunt Petra Fetková – Zoe Hauptová – Václav Konzal – Ludmila Pacnerová – Jana Švábová sub. redactione František V. Mareš, *Schriften der Balkan-Kommission, Philologische Abteilung Bd. 38*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philologische-historische Klasse, Wien 1997. Zoe Hauptová napisala je *Uvod* izdanju u kojem nas upoznaje s poviješću nalaza otprije poznatoga dijela *Sinajskoga psaltira* i pojedinih njegovih izdanja, te s opsegom novopronađenoga dijela teksta koji sadrži: Ps 138–151, zatim pjesme (*Cantica*), odnosno molitve (*Orationes*), Moysis in Ex, Moysis in Dt, Habacuc, Isaias, Iona, Anna, Ezechias, Manassas, Trium puerorum, Mariae (*Magnificat*), Zachariae, Symeonis, Očenaš (*Pater noster*) i Slavu (*Gloria*).

Zoe Hauptová zanimala se i za povijest starijih književnosti slavenskih naroda. S Vjenceslavom Bechyňovom priredila je izbor tekstova iz bugarske književnosti od X. do početka XV. stoljeća. Bugarske su tekstove autorice prevele na češki, popratile uvodom, bilješkama i indeksom: *Zlatý věk bulharského písemnictví. Výbor textů od 10. do počátku 15. století*, uspořádaly, přeložily a poznámky a komentáře napisaly Zoe Hauptová a Věnceslava Bechyňová, úvod Ivan Dujčev, Vyšehrad, Praha 1982. Tim su izborom autorice prvi put širokomu krugu čeških čitatelja prikazale originalno bugarsko stvaralaštvo u navedenom razdoblju. To je prva češka antologija starije bugarske književnosti. Jednako je važna za šire i za stručno čitateljstvo, jer je upotpunjena novijom (dotadašnjom) stručnom literaturom.

U izboru ruskocrkvenoslavenskih i staroruskih tekstova od XI. do XIV. st. Zoe Hauptová napisala je uvodnu studiju o početcima književnoga djelovanja u Kijevsjoj Rusiji (*Písemnictví ruského středověku. Od křtu Vladimíra Velikého po Dmitrije Donského. Výbor textů 11. – 14. století*, z ruskocírkevněslovanských a staroruských textů přeložili a úvody a poznámky napsali Emilie Bláhová, Zoe Hauptová a Václav Konzal, úvodní studii *Počátky literární vzdělanosti Kyjevské Rusi* (s. 11–33) napisala Zoe Hauptová, Vyšehrad, Praha 1989.).

Sudjelovala je u pripremi izbora tekstova bizantskih legendi od IV. do XII. st. (*Byzantské legendy. Výběr textů ze 4. – 12. století*, sestavila a doslov *Byzantské legendy jako literární jev* (s. 315–338) napisala Sofija Viktorovna Poljakova, doslov přeložil Václav Konzal; z řeckých originálů přeložili a komentářem opatřili Emilie Bláhová, Zoe Hauptová, Václav Konzal a Ilona Páclová, Vyšehrad, Praha 1980.; 2. vydání, Pavel Mervart, Červený Kostelec 2007.).

Za potrebe je nastave staroslavenskoga jezika, zajedno s kolegom Radoslavom Večerkom, profesorom staroslavenskoga jezika na Sveučilištu u Brnu, sastavila staroslavensku čitanku: *Staroslověnská čítanka*, pripravili a Staroslověnsko-českým slovníčkem a Slovníčkem středověkých a křesťanských reálií Zoe Hauptová a Radoslav Večerka, Karolinum, Praha 1997.; 2., doplněné vydání Karolinum, Praha 2002 [dotisk Praha 2004].

Povodom 110. obljetnice rođenja Josefa Vašice, jednoga od najistaknutijih čeških istraživača ćirilometodske i crkvenoslavenske problematike, ponovno su objavljene dvije njegove knjige iz spomenute problematike: Z

*cirkevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny (Prag) Národní knihovna, 1995) i Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (Prag, Višegrad 1996.). Obje knjige priredila je Zoe Hauptová (prvu – zajedno s H. Rudlovčakovom). Sama je pak napisala kratak životopis J. Vašice i knjigu zaokružila kompletnom bibliografijom njegovih radova, kao i radova koji se tiču Vašičine osobe i djela: *Josef Vašica, Z cirkevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny. Soupis a popis*, k vydání připravily Zoe Hauptová a Helena Rudlovčaková, medailon *Josef Vašica* (s. 5–6) napisala Zoe Hauptová, edični poznámku (s. 7–11) napisala a *Soupis prací Profesora Vašici* (s. 143–195) sestavila Františka Sokolová, Národní knihovna. Slovanská knihovna – Slovanský ústav, Praha 1995. Najopsežnije je Vašičino paleoslavističko djelo *Literární památky epochy velkomoravské 863–885* prvi put objavljeno 1966. godine, a o ponovnom izdanju odlučilo je to što ono nije izgubilo na znanstvenoj vrijednosti, i što više nije bilo dostupno javnosti (Josef Vašica, *Literární památky epochy velkomoravské 863–885*, k vydání pripravila, poznámky a bibliografii dopnila a medailon *Josef Vašica* (s. 11–13) napisala Zoe Hauptová, studii o Životech Konstantina a Metoděje (s. 98–109) napisal Vladimír Vavřínek, Studium sv. 94, Višegrad – Křest'anská akademie, Praha – Rim 1996.). U bilješkama novo je izdanje dopunjeno literaturom o pojedinim pitanjima objavljenom nakon 1966. godine. Na taj je način pokazano kojim se smjerom kretalo istraživanje određene problematike. O nekim je spomenicima (kao što su na primjer *Proglas, Zakon sudni ljudem*) priređivačica Zoe Hauptová napisala nove komentare, jer su istraživanja vrlo uznapredovala. Ponovnom je izdanju dodala i fotografski prilog iz novopronađena (1975. g. u samostanu sv. Katarine na Sinaju) dijela *Sinajskoga euhologija*. Obje edicije koje je priredila Zoe Hauptová – dostojne su poštovanja uspomene prof. Vašice.*

Mnoge je paleoslavističke studije, članke, nekrologe i recenzije Zoe Hauptová objavila u prestižnim slavističkim časopisima, ponajviše u *Slaviji*, matičnom časopisu Slavenskoga instituta Češke akademije znanosti, zatim u časopisima *Listy filologické*, *Byzantinoslavica*, *Slavica* (Debrecin), *Československá rusistika*, *Studia balkanica bohemo-slovaca*, *Palaeobulgarica*, *Старобългарска литература*.

Kao profesorica odgojila je stotine studenata i desetke doktoranada u Češkoj i izvan nje, a oni su – kao visokoškolski profesori izvan Češke –

pozivali svoju profesoricu i mentoricu da održi cikluse predavanja njihovim studentima na sveučilištima diljem Europe.

Jedno je poglavlje života i rada Zoe Hauptove obilježila i njezina dugogodišnja suradnja sa Staroslavenskim institutom u Zagrebu, koja se uspostavila početkom obrade građe za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*. Svojim golemim iskustvom na obradi i redigiranju građe kanonskoga staroslavenskoga jezika za *Slovník jazyka staroslověnského*, uvelike je pridonijela da se redakcijski rječnik hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika solidno utemelji: s respektom i poštovanjem odnosila se prema hrvatskoj građi, svjesna da se u Staroslavenskom institutu priprema *redakcijski rječnik hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika* koji se, dakako, razlikuje od rječnika *kanonskoga staroslavenskoga jezika*. Voljela je isticati: *to je rječnik vaše redakcije*, pa je važno da u njemu upravo ta redakcija bude vjerno predstavljena, što nije uvijek ni lako ni jednostavno postići. Iz Praga u Zagreb katkad je dolazila dva puta godišnje. Nakon prerane smrti glavne urednice Biserke Grabar († 1986.) uredništvo hrvatskoga *Rječnika* preuzeo je František Václav Mareš, a nakon pak njegove smrti († 1994.) uredništvo je preuzela Zoe Hauptová i glavnom urednicom ostala do konca života. Suradivala je u institutskom časopisu *Slovo* i redovito se odazivala na pozive Staroslavenskoga instituta da sudjeluje na znanstvenim skupovima koje je institut organizirao.

Krasila ju je privrženost matičnomu praškomu Slavenskomu institutu i kolegama u njemu. Nježno se, gotovo majčinski, brinula o institutskom podmlatku. Prigodom primanja počasne i ugledne strukovne *Medalje Josefa Dobrovskoga* u Panteonu palače Narodnoga muzeja u Pragu 10. lipnja 2003. g., njezin je kolega Václav Konzal istaknuo da je radno mjesto u Slavenskom institutu, Valentinska 1 u Pragu bio – drugi dom Zoe Hauptove. Usuđujem se dodati da je u Zagrebu Zoe Hauptová imala – u Staroslavenskom institutu, u Demetrovoj ulici broj 11 – treći dom, gdje je rado boravila i ugodno se osjećala. S nama je suosjećala u vrijeme Domovinskoga rata i, kao očevidac – u svojoj zemlji pronosila istinu o svemu onome što se od 1991. do 1995. godine događalo u Hrvatskoj. Namjeravala je i željela dolaziti u Zagreb i dalje, ali to joj se nije posrećilo: iznenada je, u snu, otišla u vječnost.

Zoe Hauptovu pamtimo sa zahvalnošću kao vrhunskoga stručnjaka i plemenitoga čovjeka.